

ГВОЗДЕНА

Мислимо, да ће наше читаоце занимати, ако дознају, ко управо беше та гвоздена образина. Многи су се писци и читаоци до сада занимали и трудили да дознају, ко беше тај тајанствени човек са гвозденом образином, који свој мрачни век проведе по различитим француским тамницама у другој половини Јудевита XIV.

Шта се знало о њему?

Сен-Мар најпоузданiji тамничар свемогног љубимца и ратног министра Лува, чувао је у различитим државним тамницама, у којима он заповедао, тајанственог сужња, који се увек јављао са једном образином на лицу, који се ни с ким није смео разговарати, и чије се име брижљиво затаживало. Исти је умро године 1703.

Тај је сужња живо занимао машту својих временика, по што су холандске новине тај додгај обелоданиле већ године 1687. Али на сконопадајући се сужња, који се увек јављао са једном образином, док је био у затвору, даваше мало важности тој образини, док је у истом године 1745. Волтер поче нагађати, да је тај тајанствени сужња врло блиска особа Јудевиту XIV. Од тога часа поче машта себи стварати различите назоре без иаквог основа. Час беше то гроф Вермандоа, ванбрачни син Јудевиту XIV, час први брат истог владаоца, час опет близанац са Јудевитом XIV, кога су за то уклонили, да не би имао права потраживати престо, час опет збачени министар финансије Фуке, час опет херцог од Манмута, брат Јакова II, који беше заиста посечен у Лондону године 1685. час Маబоли министар херцега од Мантове што је сплеткашио против Француске. Ово по следње мишљење бранио је још пре неколико година Топен, иначе изврстан књижевник.

Једва једаред поје за руком Француском деспотовском официру Т. Јунгу,* са својим брижљивим истраживањем по различитим архивима, особито у архиви војног министра, да изнесе на видело истину о тој тајанственој особи. Није његова првица, што истина није тако романтична, као назори и мишљења његових предходника.

Понајпре је „Гвоздена Образина“ била само у машти доцнијих књижевника. Образина, коју је тај несретник носио тада је ишао у преву, или

ОБРАЗИНА.

када је к њему такав странац долазио, била је од прне кадифе. Али то не беше ништа изванредно у добу дворских сплетага, различитих завера и интрига.

Јунг напомиње мнојину других случајева, где су сужњи живот свој у највећој тајности проводили. Шта више и при самом премештају у други затвор имали су исто тако образину на лицу да их свет не позна. Тиме већ нестаје добар део тајанствене драки. Дакле није требало учинити какво изванредно дело, нити је требало бити изванредна каква особа, па да се њом тако брижно и тајанствено поступа.

Да се дозна ко беше управо гвоздена образина, ту је ударио правим путем само Јунг. Онј је сужња био под надзором Сен-Мара, који беше једно за другим гувернер од Шињерла, Есила, од острва св. Маргарите и од Бастиље — свију тадањих државних тамница. Но што је повеснику сваког сужња тачно сазнао, наравно да је морао најви и на сужња са гвозденом образином, и да га је морао од других оделити. Он је ишао још и даље, да докаже и означи када је тај непознати сужња дошао у Шињерол, шта се с њим збило пре тога, и какав је узрок његовом тешком затвору.

Наравно, да је то био тежак и мучан задатак. Али преврбући хиљаде и хиљаде писмених докумената и дописа између Лува и између његових поверилика и тамничара, дошао је писац до новољног резултата и решио је ствар скоро у потпуној истинитости.

Овде није места, да пратимо стопу по стопу Југа на његовом дугом и мучном путу. Ми ћемо се задовољити да у грлатко изнесемо резултате његова истраживања.

Деспотовски начин краљевања за време владе владе Ришељеа, Маазарена а и самог Јудевита XIV, као и непријатељско држање према Хугенотама, више је пута проузроковало незадовољства међу већим и мањим племићима француским, а то се видело из многобројних оних устанака, где се дизао народ против силеција деспотизма, а на послетку јоши и у побуни фронде. Али увидивши да им је отпор слаб, латише се отрова. Велика се завера склонила временом последњих 60 година 17. века, која ништа мање не захтеваше, него смрт осви-

**) La vérité sur le Masque de Fer d'après les documents inédits, par Th. Jüng, officier d'état major. Paris. H. Plon 1873.

ма особама, што сачињаваше владу, са краљем заједно. Насилно поступање Људевита XIV. према својим суседима, допринело је тим унутарњим непријатељима помагача и потпоре из иностранства. Разуме се, да су се тим политичним кривцима за кратко време придружили и ђуди са себичним намерама, те стојаше њима у ближем или даљем договорном одношају. Број је упало у очи, како неке узвишене особе, које се попеше на високи политични степен милешћу краља, или својим богатством, како нагло један за другим поумираше. Парнице против Маркизе Бренвиљјерове и њених саучесника, против кањона Рочана и његових осталых норманских завереника, и т.д. откривале су по катад крај од завесе, која покриваше те ужасне

завесе, што нам износи на видело мрачну слику политичног и социјалног стања, за време сјајног доба Људевита XIV. Особе највишег стајежа: грофица Рзасонска (позната Олимпија Мончинијева, нећака Мазарена и мати принца Евгена Савојског), херцегиња буљонска Маркиза Монтеспан (наложница Људевита XIV.) славни маршал од Луксембурга Маркез Фекинор стајале су у свези и договору са отровницима. Па док су потчињене сиромашке кривце не племиће у „горубим одајама“ (chambres ardentes) казнили, пушташе лопове велигодостојнике, прогнаше их у привремено прогонство, или падоше у немилост то им беше казна даваше им се прилика да умакну.

(Сирине се.)

ДАСТИЋИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Јелва руска сиротица“) приказана је па нашој позорици у недељу 4. марта. Како је овај комад ове позоришице године већ по четврти пут приказан, и како до знајемо, да је то учинено на захтев наше публике: јасно је, да само приказивање може оправдати и управити публику; јер комад је по себи један од најобичнијих, најневероватнијих, најнамештенијих мелодрамата, што су некада цоплављали париске позорище и још непрестано имају своју веру публику у престоници укуса, моде и ћуди. Како је, даље, и драматска и глумачка радња уредеђена у Јелви, у тој немој Рускињи, или руској немици, а како све остале улоге пису ништа друго до подупирачи јелвипов немовања: то је до Јелве (г. Сајевић) било да оправда жељу публичину и предуслетљивост управину. Г. Сајевић је и једну и другу сјајно оправдала. Сваки покрет, сваки уздах, сваки повод очију беше на свом месту, удесно, окружено неусиљено изведен, и кад је на посветку проговорила, и сузна публика стаде тапицти, чисто нам беше, жао, што се и тај проговор не могао да извести знатним руку, лица и очију. — 3 —

ПОЗОРИШТЕ.

* (Прорачун народног позоришта у Загребу за г. 1873.) Владни поверилик за народно позориште г. Ј. Вардијан саставио је и поднео земаљској влади прорачун за народно позориште за годину 1873. Шо том прорачуну потребно је да подмиру трошкова за целу годину 1873 свота од 55.524 фор. Доходак је прорачујен за то исто време на 61.000 фор. По томе би било сувишак чимго више од 5000. фор. Тај сувишак употребио би се на плату позоришног интенданта 2000 фор. — 2. На плату драматургову 1500 фор. — 3. На плату још једне примадоне 2400. фор. — За подмиру трошкова употребила се:

1. Сабором стално дозвољена помоћ од 32.000 форината — 2. Најамница од ложа 14.000 фор. — 3. Доходак од 150. представа по 100 фор. бруто 15.000 фор. Свега 61.000 ф. а. вр.

* (Народно позориште у Загребу.) У корист Марије Ружићке — Строчијеве приказана је на загребачкој позорници 15 марта први пут: „Свечаност у Бајони“, трагедија у 5 чинова. „По што се бечка критика о овом делу новијега времена веома похвалило изјавила, ми смо мислили“, веле „Народ. Но.“, „да ћемо имати на нашем позоришту особитог уметничког уживања. Жао нам је, што се у томе преварисмо!“ Не може се, до душе, рећи, да ова трагедија не одговара драматичним правилима; шта више писац се, нарочито у првим чиновима, управо до досаде строго и брижно држао правила старе драматичне школе, али је радња у комаду веома мршава, карактери хисторично знаменитих особа као што је Катарина Медичева, војвода Гиз и Алба, граф Колињи, управо кукавно падртани. Осим красних одела женских није могло наћи нашем општинству у овој трагедији никаква интереса, а како је она и лоше представљена, — многи иначе врсни представљачи пису се трудили и да улоге на изуст науче, камо ли да схвате њихов значај — била би свим пропала, да је није корисница својом изврсном игром одржала. Сутрадан давала се иста трагедија по други пут. Штета, што је г. Томић уложио толики труд, те још комад прекрасно превео у јамбским стиховима*.

СИТИЦЕ.

* (Многоженство.) Кривични суд у Лондону одсудио је некога Виљема Мургена па десет година затвора, што је имао свога скупа само девет жена. Мургену је тек 49 година, а човек је од ока, те би могао усрећити још многу која гине за мужем.

Издaje управа српског народног позоришта.

